

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

A. Luiga, J. Lõo, R. Rägo, M. Taevere, O. Tief.

Riigiraamatukogu kirjandus

Sisu:

Riigivõimu suvereniiteedi piiridest maareformi küsimuses — J. Jans. — Riigistatud mõiste riigi nimele kinnistamise küsimus — G. Schrwald. — Riigikohtu tegelus. — Lisa: 1923 a. Riigikohtu otsused, lhk. 161—166; 1924 a. Riigikohtu otsused, lhk. 1—16.

Riigivõimu suvereniiteedi piiridest maareformi küsimuses.

I.

1924. a. „Õiguse“ 6. nr-is on hr. Gyldenstube oma artiklis: „Õigus-teoreetilised mõtted maaseaduse puhul“ mitmed huvitavad teesid üles seadnud ja nende peale enam-vähem kategooriliselt vastanud. Ta oletab nimelt, et riigivõim seadusandluses on piiratud kõlbluse ja maksva õiguse põhimõtetega. Maareformi alal ei võivat sellepärast Eesti seadusandline asutus mitte oma heaksarvamise järele otsuseid vastu võtta. Minu poolt III õigusteadlaste-päeval osatatud ajaloolise heakstegemise mõtte leiab ta ebaõnnestunud olevat. Kõigele sellele lisaks peame meelde tuletama, et Tartu ülikooli professor Berendts samuti minu referaadi puhul maaseaduse üle sõna võttis¹⁾ ja tõendas, et minu väited käivat rahvusvahelise õiguse vastu. Kui Asutavas Kogus võõrandatud maade eest tasu mittemaksmise seaduse projekti harutati

(võeti seekord lõpuks päevakorrast ära), siis teatas Asutava Kogu liige hr. Stackelberg sakslaste nimel kõnetoolilt, et nemad lähevad oma arvatavate õiguste rikkumise pärast Eesti Vabariigi peale Rahvasteliidule kaebama, kui seaduseprojekt vastu võetakse. Kuna maareformi küsimus tõepoolest Eesti Vabariigi eluküsimus on ja seisukohad selles asjas selgelt formuleeritud, siis, on tarvis kõiki väiteid tähelepanelikult kaaluda, et probleemi õiget lahendust leida.

I. Suvereenest kõlblusest ja õigusest.

Hr. Gyldenstube postuleerib kohe oma artikli alguses:

„Õigusel on riigi suhtes absoluutne tähtsus“.

Ja teises kohas (Õigus nr. 6 — 1924, lhk. 132):

„Päris vale on riiklikust suvereniiteedist nii aru saada, nagu kuuluks riigivõimule

1) Völkerrecht und Zwangsenteignung. Dorpater Nachrichten №№ 114—115, 1924.

seadusandmise alal täielik absolutism. Eespool oli juba tähendatud, et just vastupidi — absoluutne tähtsus, võrreldes riigiga, kuulub kõlbluse ja õiguse normidele.“

Hr. Gyldenstubbe lisab juurde, et tema nende seisukohtade esiletoomisega ainult igas õiguse-õpperaamatus leiduvaid aabitsatõdesid kordab. Tema artiklist ei ole mitte leida, missuguseid kõlblusereegleid, või üldiselt, missugust kõlblusesüsteemi tema Eesti Vabariigile kohustavaks peab. Õiguse alal näitab ta Balti Eraõiguse III kõite kui seadustiku peale, mida meie maareformi arendamisel arvesse tulevat võtta. Ta kirjutab (sealsamas, lhk. 135):

„Vene riigi võimu varemete peal esiletõusnud Eesti Vabariik seisis ülesande ees organiseerida ühiskondliste kihtide jõudude õiguslisi vahetõdesid riigi uutele otstarvetele ja eesmärkidele vastavalt. Selleks tarvitati ettevalmistussammuna 1919. a. 10. oktoobri seadusandlikku akti, mis 1924. a. õigusteadlastepäeval vägivaldseks nimetati. Kuid siiski ei ulatunud ta vähemalt oma välimuse poolest B. E. S. ettenähtud õigusliste transaktsioonide hulgast välja. Maaseaduse § 1—14 moodustavad ekspropriatsiooniseaduse B. E. S. § 868. mõttes (minu harvendus; J. J.). Seniajani on aga maaseadus lõpule viimata (§ 10). Sellel puhul sama õigusteadlaste-päeva poolt vastuvõetud resolutsiooniga tunnistati tarvilikuks, et Eesti õigusteadlaste organisatsioonid omale ülesandeks teeksid maareformiga ühenduses olevate rahvusvahelise ulatusega juriidiliste probleemide lahendamise Eesti Vabariigi huvides. Arvan, et eespool toodud kaalutlemised ei jäta kahtlust selle kohta, et riigi huvides on ainult niisugune kõnesolevate probleemide lahendamine, mis meie maksva õiguse põhimõtetega mitte vastolus ei ole¹⁾.“

1) Samuti minu harvendus.

Kõige selle juures on hr. Gyldenstubbe oma artiklis ülesseadnud põhimõtte, et: „Õigus moodustab kõlbluse sundusliku miinimumi; viimase normid — õiguse kriiteerium“ (sealsamas, lhk 129).

Hr. Gyldenstubbe avaldustest saame huvitava loogilise järelduse: Eesti Vabariigi seadusandluse üle on valvama pandud see kõlblus, mille miinimumi kujutab Balti Eraõigus. Tuleb asuda selle õiguse hindamisele.

Me teame, et Balti Eraõiguse kodifikatsioon oli lõpplüli aastasadade pikkusest Balti eraomanduse arenemise ahelast, sest kodifikatsiooni töö tähtsamaks põhimõtteks oli seatud: mitte uut luua, vaid ainult vana maksvat õigust kodifitseerida, tõe poolest privileegiume üheks seadustikuks kokku liita.¹⁾ Ma ei taha selle juures Balti Eraseaduse III kõite kui seadustikule tema terves ulatuses etteheiteid teha, vaid ainult tähendada, et temaga kui Hiina müüri ümber piirati selleks ajaks väljakujunenud varanduslised vahetõdesid. 1864. aastal oli meie aadel seisukorra peremees ja varanduste omanik, talurahvas määratus enamuses täiesti ilma ühegi varanduseta. Ja seesama hr. Gyldenstubbe poolt mainitud B. E. S. § 868 ütleb mitte vähem ega rohkem kui: „Ilma omaniku nõusolekuta lõpeb omandusõigus:

6) varanduse võõrandamisega riiklisteks ehk kogukondlisteks vajadusteks (*expropriatio*) igal üksikul juhtumusel sellekohase eriseaduse põhjal. Niisuguse võõrandamise puhul peab omanikule enne täielik tasu antama.“

Balti Eraseaduse jõusseastumisega 1865. a. 1. jaan. peale ei pidanud Balti mõisnikkude käest mitte jalatäit maad ega mingisugust muud varandust ilma täieliku tasuta ära võtta võidama. Üldisest võõrandamisest, nagu see maaseadusega otsustatud, ei maksa rääkidagi. Võib ilma liial-

1) Vaata: II. C. 3. nr. 888 ja 889, samuti Nolde, Очерки по истории кодификации местных гражданских законов, СПб. 1914.

damata ütelda, et Balti Eraseaduses on eraomandus (mitte maaomandus) pühaks tunnistatud. Loomulik, et meie kõige rikkama kihi esindajad Berendts ja Gyldenstubbe tema kui päästeankru peale vaatavad ja ta kirjutatud kõlbluseks tunnistavad. Kuid mitte kõik õigusteadlased ei vaata asja peale niiviisi. Ma annan siin selles asjas sõna kuulsale Saksa õigusteadlasele Rudolf Iheringile. See kirjutab juba rohkem kui 50 aasta eest: ¹⁾

„Juristide ja mittejuristide ühise arvamise järele seisab omandusõiguse sisu omaniku võimu piiramatuses ja selles, et iga selle võimu kitsendust peetakse sõna otsekoheses mõttes tema usurpeerimiseks, instituudi idee vastu käivaks. Minu arvamise järele on säherdune vaade täiesti ekslik.“

„Kõik eraõiguse normid, kuigi nad kõige pealt isikut silmas peavad, on siiski ühiskonna mõju all ja peavad tema nõudeid silmas. Ei ole nende hulgas ühtegi õigust, mille kohta subjekt võiks ütelda: „See õigus on ainult minu õigus; selle õiguse mõiste ei tunnista ühtegi kasutamise kitsenduse võimalust ühiskonna poolt.“ Vaadaku igaüks, kes säärase otusega välja tuleb, enne hoolega oma ümber! Seda tõendades ütleb ta rohkem kui ütelda tohib.

Käib praegu ettetoodud seisukoht tõega kokku ja kui tõele on osaks antud ilmas võidule pääseda, siis peab aeg tulema, mil eraomandus teise kaju saab, kui tal praegu on, mil ühiskond niisama vähe eraomaniku õigust selle maailma heade asjade piiramata omandamise peale tunnistab, nagu ta praegu tunnistab Vana-Rooma isa-õigust oma laste elu ja surma peale, rüütlite teerõõvimise ja keskaja randlaste õigust merehädalisi rõõvida.“

„Eraomandus on ise enese „pühaks“ nimetanud, kuid selle juures on just ise-

ärانى need, kellele elus miski püha ei ole, — kuiv, värvitu egoist, kelle eluloost teie mitte ainust eneseohverdamisakti ei leia, kõige fanaatilisem materialist, kes ainult sellest lugu peab, millest ta kätega kinni võib haarata, nihilist, kes ise enese isiku tühipaljasuse tundes terve ilma ei millekski tunnistab, — kõik eraomanduse pühaduse uskujad.

Egoism on ammust ajast peale osanud ühest küljest oma eesmarke ja teisest küljest Jumalat ja pühadust ühendusse seada. Kui maksev oli kaldaõigus (merekõrvaliste rõõvimise õigus), lauldi kirikus: Issand, õnnista meie kallast! Itaalia bandiit loeb rõõvima minnes Ave Maria't.“

Hr. Gyldenstubbe on Balti mõisnikkude eraomanduse pühaduse puutumise asjus hoopis vastupidisel arvamisel kui Ihering. Ta tuletab meie maaseadusest rääkides Vene kommuniste meelde ja kirjutab hoivatavalt (Õigus nr. 6—1924, lhk. 133):

„Meie nägime juba, et riigivõim on suvereenne ses mõttes, et ta ühegi teise ilmliku võimu alla painutatud ei ole. Sellepärast ei ole ka võimalus kõrvaldatud, et riigi seadusandlik võim teatava vahekorra normeerimisel, valesti arusaades oma ülesandest, vastolusse satub maksva õigusesüsteemialuseks pandud printsiipidega. Kuid see ei tähenda mitte, et riigivõim võiks niiviisi talitada, ilma et see riigile kahju ei tooks...“

„Sellest pakub kohutavat pilti praeguse Venemaa kogukonna kõlblise ja õiguslise tasapinna põhjata langemine. Vene kommunistlik revolutsioon kvalifitseeriti õieti — organiseeritud kuriteona. Kui aga terve rahvas oma enamuses ennast kuriteo säävutustega rahuldab (näit. kui Eesti rahvas mõisate võõrandamise ja võõrandatud maade eest tasu mittemaksmise heaks kiidaks; J. J.) — siis põeb ta rasket vaimuhaigust, mis teaduses inglise sõnadega „moral insanity“ tähendatakse.“

Seisukoht on teravasti formuleeritud. Teadupärast on enamlike revolutsiooni

1) Цѣль в правѣ. Иеринг. СПбг. 1881 pp. 376, 385.

sisu eraomanduse põhimõtte kaotamine ja tasuta võõrandamine. Kommunistliku võõrandamise vastu olijate vägivaldne mahavõitlemine ja terror on selle võõrandamise ja tema vastu seismise tagajärjed.

Hr. Gyldenstubbbe ei räägi sellest midagi, kuidas see tuli, et Vene rahvas äkitselt raskesti vaimuhaigeks jäi. Haigeksjäämine ei või ilma põhjusega sündida. Kas ei ole loogiline oletada, et see kõlblus ja õigus, mis Venemaal enne ilma sõda valitses ja mille silmapaistvad toed ka Balti aadli liikmed alati on olnud, praegusele kommunistlikule kõlblusele ja õigusele aluse pani? Kas ei olnud see endine kõlblus ja õigus niisugune, et Vene rahvas oma määratus enamuses teda äärmise ülekohtuna tundis ja tema kandjaid nüüd sellepärast taga kiusab?

Kuna Ihering üldiselt eraomanduse põhimõtet on hinnanud, on meil tarvis eriti Balti õiguse hindamiseks kriteerium leida. Ei ole ülekohtune, kui selles suhtes ajalooliste kõlblusesüsteemide põhimõtteid tähele paneme.

Suurte religioonide (Buddha, Kristus) ja Euroopa kultuuri-ringkonnas tunnustatud filosoofiliste süsteemide (Kant) kõblisi postulaate võrreldes leiame, et inimesed kõlbluse ülemmääraks on tunnistanud eneseohverdamise teiste kasuks. Kuid elureegliski ei ole seda mitte võetud. Kristus ei nõua oma järelkäijatelt rohkem kui ligimest armastada nagu iseennast ja Kant käsib: mis sa tahad, et teised sinule peavad tegema, tee seda ka nendele. Vastastikuste, sisuliselt üheväärtusliste teenete põhimõtte võib sellepärast olla meie õiguse kriteeriumiks. Võime sellepärast ütelda: mida laiemale on seatud kellegi rahva juures ühtede kodanikkude eksploateerimise võimalused teiste läbi, seda madalam on seal kõlblus, seda alaväärtuslikum õigus. Kuidas on selle poolest lugu Balti Eraõigusega?

Ma arvan, et minu opponendid ei hakka vaidlema kristliku kõlbluse meie maksva eraõiguse kriteeriumiks võtmise vastu, sest on ju see õigus nende poolt arendatud ja kodifitseeritud, kes Baltias Kristuse nimega oma äri on teinud ja endid praeguseni kristliku kultuuri esindajateks ja kaitsjateks peavad. Kant aga on Germaani kultuuri silmapaistvam esindaja ja oma eluajal paar aastat ka Kuramaal aadliperekonnas kodukooliõpetajaks olnud.

II. Kõlblus ja õigus Eestimaa ajaloo.

Nagu tähendatud, lükkab hr. Gyldenstubbbe ajaloolise heakstegemise mõtte meie maaküsimuse lahendamisel tagasi. Ta kirjutab:

„Õigusteadlaste-päeval näidati ebaõnnestunud viisil, nagu võiks ja peaks kogu maa võõrandamisküsimust harutama ajaloolise heakstegemise seisukohalt (ibid., lhk. 135).“

Hr. Gyldenstubbbe ei nimeta minu katset mitte sellepärast ebaõnnestunuks, et õigusteadlaste-päeval ettetoodud väited põhjendamata oleksid olnud, vaid kellelgi ei olewat õigust ajaloo üle kohtumõistjaks hakata. „Ajaloo foorumi ees on tänased kohtumõistjad — homsed kohtualused.“

Olgu nii. Ainuke küsimus oleks, mis õigusega lubavad siis Balti aadli esindajad enesele ajaloolist vaatlemisviisi juriidiliste vahetõrgete üle otsustamisel, kui nad oma vastastele seda õigust ei taha anda? Ma juba tähendasin, et Balti Eraõigus ei ole muud kui elav ajalugu, ja kui ajaloolist hindamist olla ei või, siis kustutame Balti Eraõiguse lihtsalt maha ja otsustame oma vaidlused ilma nende kuuekümneme aasta eest kirja pandud põhimõtete ja normideta — oma südametunnistuse põhjal, ära kasutades kujunenud jõudude vahetõrget. Seda on Balti sakslased omal ajal teinud ja teevad praegu enamused, kumbki mui-

dugi oma rahvuslise iseloomu ja olude piirides. Kuid ka sellega ei ole hr. Gyldestubbe, nagu nägime, nõus. Temale on B. E. S. III köide *ratio scripta*, midagi „ilmlikust võimust“ ülemat, ja elu Eesti Vabariigis tuleb tema arvates selle alla painutada. Kahjuks on võimatu seesugust seisukohta teaduslikuks tunnistada, sest siis peaksime inimlise ühiskonna arenemise mõttest lahti ütlema. Sellepärast jääb ainult üle Balti Eraõigust, seda meie mõisnikuseisuse päästeankrut, arvustada, alates Balti õiguse ajaloo hindamisega.

* * *

Põhjapaneev tõsiasi on, et eestlased jäid XIII aastasajal Saksa ristsõitjatele sõjaliselt heitluses alla ja kaotasid selle tagajärjel oma maa ja vabaduse, mitte ainult poliitilises, vaid ka eraõiguslikes mõttes. Nende kaotus oli seega mõeldavalt raske. Peale selle jäi kaotada ainult elu ja palju ei puudunud, et ka see nii oleks olnud. 1343. a. jüriõöl alanud mäss lõppes teadupärast Saksa ordu karistussalkade tegevusega, mis suurema osa Eestimaad inimestest tühjaks tegi.¹⁾ Järgnevalt ajast on teada, et meie mõisnikud eestlasi talupoegi kuni XIX aastasaja alguseni tööloomade asemel on pidanud ja nendega nii metsikult ümber on käinud, et näit. Poola kuninga Stefan Bathory volinik Pekoslavski 1586. aastal Neuermühlени maapäeval Liivimaa mõisnikkudele on seletanud: „tema arvates on Jumala vits (sõda ja haigused) sellepärast Liivimaad nii kaua kodu otsinud, et mõisnikud oma talupoegadega sarnaselt ümber käivad, nagu seda kunagi isegi paganate ja barbarite juures ei ole kuuldud.“²⁾ Ainult väline surve on talupoegade elusse kergendust toonud, millest Rootsi valitsuse ajal läbiviidud uuendused hea ajana rahva

mälestusesse on jäänud. Üldiselt tuntud tõsiasi, mille olemasolu isegi Balti aadli kaitsjad ei salga, neid ainult ajaoludega vabandades, käesolevas artiklis kordama hakata oleks üleaarne.¹⁾ Kindel on, et Balti aadli ja eestlaste vahel ei ole aastasade jooksul mingisugust kõlblist ega õiguslist vahekorda olnud. Nii palju kui Balti Eraõigus sellest ajajärgust pärit, on ta täielikult kõlbluse-vastane, oletades muidugi, et eestlasi ikka inimesteks on võidud lugeda. Meie mõisnikuseisuse enesekaitse on tähtsal mõõdul rajatud just eestlaste kõlblise ja kultuurilise alaväärtuslikkuse esiletoomisele. Saksa ristsõitjad olevat meile kristlikku kultuuri toonud ja ainult meie esiisade barbaarne metsikus, mis vastuhakkamisel ilmsiks tulnud, ajanud vahekorra halvaks. Selle väite kohta olen sunnitud sõna võtma.

Kõige pealt on ebaõige, et Saksa XIII aastasaja ristsõitjad mingisugust kultuuri töid või üldse kultuuritoomise-võimelised olid. Läti Hindreku ajaraamatust leiame, et suurem osa nõndanimetatud ristirüütlistest oli paavstide ja muude katoliku kirikuvürstide poolt mitmesuguste vägivaldtegede eest kirikuvande alla pandud inimesed, kes siia tulid paganate vastu võitlemisega andeksandmist teenima²⁾. Patukahetsemise aeg kestis harilikult üks aasta, mille järele ristsõitjad, kellel kodumaal oma olemine ja varandus oli, sinna tagasi läksid, muidugi võimalikult palju röövitud varandust kaasa võttes. Siia jäid aga alamt sorti isikud, maailma hulgused ja niisugused kuritegijad, kes ei võinud

1) Kellel küsimuse kohta huvi, selle tähelepanu juhiks oma-aegse Laiuse õpetaja von Jannau raamatu peale: „Geschichte der Sklaverey und Charakter der Bauern in Lief- und Ehstland. 1786. Dr. Bunge nimetab seda tööd oma Balti õiguse allikate ajaloos.

2) Vaata peale Läti Hindreku kroonika ka Vatikani arhiividest leitud kirjadekogu: H. Hildebrandt, Livonica. Riga, Deubner. 1887.

1) Vaata: Dr. Luiga. Eesti vabadusvõitlus 1343–1345. Tallinnas 1924, lk. 106 jj.

2) Kelch, Livl. Historia 420.

kodumaale tagasi minna. Ja mitte keegi vähem kui Balti Eraõiguse kodifikaator Dr. Bunge tõendas omal ajal¹⁾, et nõndanimetatud „suuraadli“ ja „vabade maaomanikkude“ seisuse liikmeid Baltimaale mitte ei näi elama asunud olevat. Selle eest olevat sõjasulaste ja ristirüütlite käsualuste seisus hilisemates ajaloolistes dokumentides, alates XIV aastasaja keskpaigast, ära kadunud. Nähtavasti on sõjasulased vasallideseisusesse üle läinud. Nende järeltulijad on meie praegune aadel... Bunge seisukoht ei võinud muidugi meie selleaegsetele maaherradele meeldida ja sellepärast võttis ta hiljemini oma oletused suurelt osalt tagasi, muidugi välisel surveel.

Et sarnased ristisõitjad pärismaalastele mingisugust kultuuri oleks võinud tuua, on iseenesest uskumatu. Hoopis selle vastu räägivad kõik ajaloo-allikad, et peaasi oli röövimine ja pärismaalaste orjastamine. Huvitavad on selle poolest paavst Honorius III. bulla 3. jaan. 1225, paavst Gregorius IX bulla 5. maist 1227 ja keiser Friedrich II kaitsekiri 1232. aastast²⁾ (viimane aastaarvuta, Bunge arvamise järele tähendatud aastal antud), milledes Liivimaa pärismaalastele nende isiklik vabadus igaveseks ajaks kindlustatakse; ühtlasi aga on bullades ja kaitsekirjas üteldud, et ristirüütli ristitud pärismaalasi orjaks on hakanud tegema, mille kohta kaebused paavstini ja keisrini on ulatunud. Orjastamine on siis varakult peale hakanud ja selgitab eestlaste meeleheitlikku vastupanekut. Röövimise ja ristiusu laialilootamise suhtes on tähelepanev paavst Gregorius IX bulla Perugiast 1234. aasta 20. novembrist. Selle bullaga³⁾ kutsutakse Riia piiskopp Nikolaus ja mitmed Mõõgavendade-ordu liikmed isiklikult, terve Mõõgavendade-ordu ja Riia linn aga esin-

dajate kaudu paavsti ette kõiksuguste kuritegude eest aru andma, mille hulgas esimeses reas on lugemata hulk röövimisi, Kärkna kloostri rüüstamine ning mahapõletamine ja paganate takistamine ristiusku vastu võtmast. Muude hulgas ei ole saarlasi lastud ristiusku vastu võtta, enne kui nad ordule kontributsiooni on ära maksnud. Ühes kohtussekutsega on paavst kõik Eesti ringkonna ordu-kohtunikud kuritegude ja väljapressimiste pärast ametist tagandanud. Varemalt, 8. veebruaril 1222. aastal, on paavst Honorius III nõndanimetatud tuleproovi tarvitamise kohta ristitud pärismaalaste kallal Templi-ordu kohtunikkude poolt Seloonia piiskopile kirja saatnud, milles üteldakse, et ajutised kohtuvõimud, kui kedagi kuritöös kahtlustama hakatakse, laskvat kahtlusaluseid tulist rauda pihku võtta ja kuitulehaavad järele jäävad, siis pannakse õnnetule varandusline trahv peale (*civilem penam infligunt*)¹⁾. Selge on, et siin tegemist oli mitte millegi muu kui sisetundeta väljapressimise süstecmiga, mis küllalt laiali lagunenenud pidi olema, et sellest juba paavst Roomas teada sai. Säherdune nägi XIII aastasaja Saksa kultuur välja, mida Liivimaa pärismaalastele pakuti. Hoopis selgemat keelt kultuuri asjus kõneleb aga asjaolu, et kuni XIX aastasajani aadel eestlastele mingisugust haridust osaks saada ei lasknud ja Rootsi valitsuse algatusel sellel alal esimesel võimalusel tühistas. Veel praegugi tõendavad Balti sakslased ise, et eestlased olevat alles teist põlve haritud²⁾. Nendel on õigus.

Loogiline järeldus kõigist mainitud asjaoludest on, et eestlased oma maa ja vabaduse ei millegi eest sakslastele on ära annud. Teiste sõnadega: sakslased on XIII aastasajal eestlaste

1) Dr. Bunge, Geschichtliche Entwicklung der Standesverhältnisse in Liv-, Esth- und Curland bis zum Jahre 1561. Dorpat 1838, p. 42.

2) U. B. I, nr. 71, 97, 112.

3) Livonica, lhk. 39.

1) Livonica, lhk. 31.

2) Vaata Revaler Bote nr. 300 — 1924, artikkel: Das Jahr 1924 im Parlament.

maa ja vabaduse tasuta võõrandanud.

See võõrandamine oli aga piiskoppide ja ordu kui riigivõimu kasuks. Maa kohta puudus Baltias eraomandus kuni 1561. aastani¹⁾, samuti ei olnud talupojad mõisnikkude isiklik omandus, s. o. juriidiliselt. Tegelikult oli seisukord muidugi teine. Aegamööda „trotsisid“ (nende eneste ajalookirjutajate sõnade järele) ordu ja piiskoppide vasallid rüütelkondade näol oma süsereenidelt mitmesuguseid privileegiume välja, mis läänimeeste õigusi teenistuselepingu alusel kasutada olevate mõisate ja maade kohta eraomanduse sihis järkjärgult laiendasid. Pöördeastaks selles suhtes loetakse orduriigi lõppaastat 1561. Vene tsaari Joan Hirmsa sõjasalgad laastasid Liivimaad. Ordu oli vasallide korruptsiooni tõttu võitlusevõimetu. 2. augustil tähendatud aastal kirjutati Rootsi kuninga Erich XIV ja Harju, Viru ning Järva rüütelkonna vahel leping alla, mille põhjal Rootsi riik tähendatud maakonnad omale sai ja selle eest mõisnikuseisusele nende senised eesõigused kinnitas. Ma kriipsutan alla, et mõisnikuseisuse esindajad ise kõik aeg mitte oma õigustest, vaid ikka eesõigustest, privileegiumidest, on rääkinud. Erich XIV privileegiumis käib mõisate kohta § 2, mis lühike on ja järgmiselt kõlab:

„Darnach auff dem geleisteten eydt der ritterschaft und adel, so verlehnen wir sie als unsere unterthanen und lieben getrewen mit allen ihren väterlichen erben, gekaufften und wohlgewunnenen gütern und allen, worzu sie berechtiget seyn.“

Rootsi ja Poola riik võistlesid Saksa ordu päranduse jagamisel. Samal 1561. aastal 28. novembril kirjutati Vilnos Poola kuninga Sigismund-Augusti poolt Balti

1) Vaata muu seas keiser Nikolai I poolt 5. juunil 1841. a. kinnitatud krahv Bludovi ettekannet Balti mõisnikkude maaomanduse kohta. Ära trükitud Nolde (üldmainitud) kodifikatsiooni ajaloo lisana.

ajaloos kuulus privilegium alla, mille järele Liivimaa (praeguse aja mõiste järele ja ilma Saaremaata) Poola valitsuse alla pidi minema, Liivi aadlile aga selle allaandmise tasuks kõiksugused eesõigused kinnitati, muu seas õigus läänimõisatega talitada oma heaksarvamise järele. Privileegium (ka *pactum subjectionis* nimetatud) seisab koos 27-st aadli poolt esitatud palvepunktist, mis kuninga poolt tingimusteta aktsepteeritud. § 7. lõpp, milles varemalt üksikasjaliselt ülesloetud läänimõisate tarvitamise vabaduste sisu kokku võetakse, käib järgmiselt:

„See tähendab, et meil oleks vabadus ja igasugune võimalus oma varandusega oma tahtmise järele talitada, anda, kinkida, müüa, võõrandada, nagu seda tarvidus nõuab, ilma Teie Kuningliku Majesteedi ehk kellegi teise ülema nõusolekut küsimata.“

§ 10. täiendab § 7-dat. Temas antakse aadlile kõige laiem päranduse-õigus endiste läänimõisate kohta. § 22. lubatakse, et talupoegi riiklikul otstarbel mõisnikkude töö juurest kuhugi ära ei saadeta. § 26. järele antakse mõisnikkudele talupoegade üle kriminaalkohtupidamise õigus. Mõisnikud põhjendavad seda palvet iseloomuliselt vajadusega isendid kaitsta, sest olevat juhtumisi ette tulnud, et talupojad olevat oma pärihärراسid maha lõõnud.

Mõlemaid privileegiume ligemalt vaadeldes leiame, et Erich XIV ainult üldistes sõnades Balti aadli endised õigused lubab kinnitada, kuna Sigismund-August üksikasjaliselt kõik võimalikud õigused kindlustab, selle peale vaatamata, kas mõisnikkudel ordu ajal privileegiumis nimetatavaid õigusi oli või mitte.

Mõlemate 1561. aasta privileegiumide (eraõigusliselt seisuk. võetud) või allaheitelepingute (riigiõigusl. seisuk. vaadeldes) mõte on see, et senised ordu ja piiskoppide vasallid Baltias oma riigikaitse kohused maha panid, kuid selle juures senised ordu ja piiskoppide riiklikud varandused

enestele eraomanduseks jagasid ja, segaseid olusid kasutades, uutelt valitsejailt sellekohased eesõigused välja kauplesid. See oli teineta sutavõõrandamine Baltias rüütlite kasuks, see kord mitte päriselanikkude käest riigile, vaid riigi käest aadlile. Päriselanikud ise kuulusid võõrandatava varanduse hulka.

Riiklikult seisukohalt vaadeldes on privilegium Sigismundi Augusti nii pöörane, et tema tõelikkuses võib kahelda. Ja ongi uskumiväärt andmed olemas selle dokumendi võltsimise kohta.¹⁾ Algtteksti ei ole olemas, olevat ainult mingisugune notariaalne ärakiri. Muude seas on kuningas Gustav Adolf 1621. a. teda asjata näha nõudnud. Varssavi seim ei ole teda ratifitseerinud. Ta on avaldatud alles pärast kuninga Sigismund-Augusti surma (viimane suri 1573. a.) David Chytraeus'e poolt Leipzgis ilmunud Chronicon Saxoniae's 1593. aastal. Poola valitsus ei ole teda silmapilkugi tunnustanud. Lõppeks ta ei käi kokku 25. detsembril 1566. aastal Grodnos Liivi ja Leedu seisuste vahel Liivimaa ja Leedu ühendamise kohta tehtud lepinguga, mis sama kuninga poolt kinnitatud ja milles teda ei nimetata ja kus nõndanim. suvereeniteediklausel (*clausula majestatis*) või tingimus sees on. See klausel käib järgmiselt:

„*Salvo tamen in omnibus . . . punctis, articulis et conditionibus jure superioritatis ac preeminentiae nostrae integrisque omnibus Regalibus ac Principalibus nostris quacunq[ue] ratione nobis Magnoque Ducatui fore competentibus.*“ (Kuid alal koides kõigis . . . punktides, artiklites ja tingimustes meie suvereeniteeti ja eesõigusi ja et puutumata peavad olema kõik meie regaaliad ja maavalitseja ülemõigused, ükskõik mis alusel nad tulevikus meile või suurvürstiriigile kuuluvad.²⁾

Praegu toodud *clausula majestatis* ei ole meie mõisnikuseisusele meeldinud, sest et ta Sigismund-Augusti privileegiumi piirita lubadustele kuninga ja Leedu suurvürstiriigi suvereeniteedi vastu seadis. Balti õiguse-ajaloolased ei ole julgenud teda õieti saksa keelde tõlkida. Näit. olgu Buddenbrock'i tõlge (Sammlung der Gesetze etc. I. Mitau 1802, p. 426). Toodud klauseli lõpplause: *quacunq[ue] ratione nobis Magnoque Ducatui fore competentibus* käib seal saksa keeles järgmiselt: „welche uns auf aller Weise im Grossherzogtum Littauen zustehen.“ Ladina keeles on üteldud, et kuningale ja suurvürstiriigile (Leedule) kuuluvad õigused reserveeritakse; saksa keeles räägitakse kuninga õigustest Leedu kohta. Ja märkuses selle punkti kohta (p. 469) seletab Buddenbrock: „Dieser § ist ein Vorbehalt gegen Littauen“, kuna ta tõepoolest on „Vorbehalt gegen Livland“. Igatahes teadusemehe poolt suur ebakorrektsus Balti aadli eesõiguste kasuks. Ja mitte ainuke Balti õiguse ajaloos, nagu alamal näha saame.

Kui võimatu riiklikult seisukohalt Sigismund-Augusti privileegium on, selgub veel sellest, et temaga mitte üksi maa ja rahvas mõisnikkudele ära ei kingitud, kohus ja administratsioon riigi käest ära ei antud, vaid peale selle ka Poola riigile hoolekande ja maa üleselituse alal rasked kohustused peale võeti, Venega algav sõda peale kauba. Huvitav on ka järgmine klausel (§ 7), millega maaomandusse puutuvad tarvitamise teel tekkinud eesõigused uue õigusena kingitakse:

„*Sed si quae maiora ipsis omnibus atque singulis ex usu esse possent, quod ea quoque ex Regia libertate de novo concedi deberent.*“ (Kui midagi tarvitamise põhjal (ex usu) nendele kõikidele koos (s. t. kui seisusele) ehk igähele üksikult rohkem kasuks peaks tulema (s. täh. rohkem kui maksev õigus lubab), et siis see kuningaheldusest uue õigusena antaks ja tunnustataks).

1) Vaata: Die Livländischen Landesprivilegien, Leipzig 1841. p. 87 ja Dr. A. Aghte. Ursprung u. Lage der Landarb. in Livl. Tübingen 1909, p. 13.

2) Buddenbrock, Sammlung der Gesetze I p. 361.

Ainuke argument, mis Sigismund-Augusti privileegiumi allakirjutamise kasuks kõneleb, on asjaolu, et Baltimaa kohta sel ajal Rootsi ja Poola vahel enam-pakkumine käimas oli ja seega ahnele Balti aadlile, kes orduriigi pärandusega sahkerdas, kõike lubati, mida küsisid, muidugi tagamõttega meeletuid tingimusi, mida millegagi põhjendada ei saanud, mitte pidada, kui maa käes on. Nii on ka sündinud. Algas huvitav ajajärk Balti õiguse ajaloos. Mõisnikuseisusel olid kõik õigused käes, mis tal üldse võisid olla: maa ja rahvas olid piiramata eraomanduseks antud, kohtuvõim ja administratsioon terves ulatuses oli nende käes. Selle cest oli aga kohustusi üsna vähe, peaaegu ei sugugi, kui vaadelda allaheitmis-lepinguid ja privileegiume. Paratamata pidi konflikt tulema riigivõimuga.

Sõda ordu päranduse pärast lõppes Rootsi ja Poola vahel alles 1582. a. Sapolje rahuga (15. jaan.). Rootsiaga tegi Venemaa rahu 1583. a. Kohe rahutegemise järel, nagu juba nimetatud, hakkas Poola valitsus revideerimiste ja mõisate tagasivõtmisega ning talupoegade olukorra parandamise kavatsustega peale.

David Hilcheni poolt aadli ülesandel kokkuseatud ja 1600. aastal kuningale esitatud eraõiguse-raamat, milles muu seas ka metsikud paragrahvid talupoegade kohta leiduvad, jäeti läbivaatamata. Siis oli ka mõisnikkudel isu Poola valitsusest täis. Samal 1600. aastal läks sõda Poola ja Rootsi vahel uuesti lahti, sest rootslased kuulutasid Poola kuninga, Sigismund III, Rootsi kuninga Johann III poja, troonist lahti ja andsid valitsuse tema onu Südermanlandi hertsogi Karli kätte. Liivimaa põhjaosa mõisnikud astusid hertsogiga kohe ühendusse¹⁾, et mõisate reduktsiooni eest pääsmiseks Rootsi alla üle minna, muidugi viimase käest juudasehinnana

oma eesõiguste tunnustamist nõudes. Ilma pikema jututa seda ei lubatud; sellepärast kahtlesid mõisnikud kaua; oli mitu parteid, kuid suurem osa oli siiski Rootsi poolt. Sõda venis pikale. Gustav Adolf, kes vaheajal troonile oli astunud, tegi esiteks 1617. a Stolbovas Venemaaga rahu. Poolaga lõppes sõda 16. septembril 1629. a. Altmarki lepingu läbi ja samal aastal 18. mail kinnitati pika puiklemise järele lõppeks ka Liivi aadli eesõigused, kuid ainult üldistes sõnades¹⁾. Lepingu üldiste lausete all mõtleb meie aadel aga Sigismund-Augusti privileegiumi teksti, muidugi omavoliliselt.

Kuni 1680. aastani ei puudutanud Rootsi valitsus Balti aadli eesõigusi, tähtsal määral sellepärast, et Rootsis eneses aadli mõju suur oli, osalt ka vältavate sõdade tõttu. Alles 1669. aastal tehti Oliivas Poola ja Rootsi vahel Liivimaa asjus lõplik rahu. Nagu ma oma artiklis „Mõned jooned agrariseadusandluse arenemisloost“ (Õigus nr. 4 — 1924) juba olen märkinud, tehti vahepeal, peale Altmargi lepingut, 1655. aastal Rootsi riigipäeval otsus läänimõisate tagasivõtmise asjus Norrköpingi 1604. aasta Riigipäeva otsuse alusel, mis omalt poolt Rootsi maaõigusele tuge-nes, mille järele riigi omandus alles pidi hoitama, ja kui keegi kuningas midagi ära kinkis, siis võis tema järeltulija seda tagasi võtta. Kuid nõndanime- tatud Rootsi reduktsiooni tegelik alus pandi Stokholmi Riigipäeval 1681. aastal talupoegade esindajate surveel, mille tagajärjeks oli Baltimaal mõisate suhtes orduaegse (enne 1561. a.) seisukorra maksmapanek, misjuures talupoegade elutingimusi märksa kergendati orjuse piiramisega ja mõisnikkude omavolile piiri panemisega. Kõik see olevat meie mõisnikkude suhtes hirmus ülekohtus olnud, kuigi nendega siis midagi muud ei juh-

1) Vaata: Gadebusch, Livl. Jahrbücher II, p. 255—258.

1) Sievers-Rahden, Geschichtliche Übersicht I, lhk. 57.

tunud, kui et nad suuremalt osalt mõisaomanikkudest tagasi riigimõisa rentnikkudeks tehti ja talupoegi enam metsikult kurnata ei lastud. Kui neid mõisaist minema oleks pekstud, siis oleks veel kuidagi nende kaebusi tõsiselt võinud võtta, kuid seda ei sündinud, välja arvatud üksikud juhtumused, kus mõisad Rootsi soost mõisnikkudele kasutada anti.

Mõisaomanikkudest mõisarentnikkudeks tegemise ja talupoegade kurnamise piiramise „verise ülekohtu“ pärast leidis Balti aadel enese õigustatud olevat Rootsi riiki Põhjasõja ajal äraanda, et selle tasuks oma eesõigusi ühes talupoegade kurnamise õigusega tagasi nõuda. Sellekohased dokumendid räägivad huvitavat keelt.

Nagu teada, ei olnud Peeter Suurel sugugi kerge Rootsi sõjalisest jõust jagu saada. Ta tarvitas oma vastase suhtes sellepärast praeguste enamlaste võtet. Teades, et mõisnikkude hulgas mõisate reduktsiooni pärast rahulolematust suur on, mille kohta talle tuntud Patkul teateid andis, kes peale ebaõnnestunud reisi Stokholmi mõisnikkude eesõiguste jaluleseadmise pärast Rootsimaa vaenlase juurde üle jooksis, avaldas Peeter Eestimaa ja Liivimaa elanikkudele, kummalegi eraldi, nõndanimetatud „universaalid“, mis muud ei olnud kui mõisnikkuseisuse ja ka Saksa soost linnakodanikkude üleskutsumine nende eesõiguste jaluleseadmise ja veel uute eesõiguste juurdeandmise hinna eest Rootsi riiki ära anda. Universaal liivimaalastele on kaduma läinud, Eestimaa kohta käiv 16. augustist 1710. a. on ära trükitud Vene Tšielises Seaduste Kogus (П. С. З. № 2287). Seal on muu seas üteldud, et keiser:

„не только намърен оставить без всякаго нововведенія во всей землѣ и городах исповѣдуемую доннынѣ Евангелическую религію, и всѣ их древнія привилегіи, вольности, права и преимущества (которыя, как всему міру из-

вѣстно, в Шведское время всегда нарушаемы были) по точному их смыслу и понятію свято хранить и содержать, но и общает при случаѣ умножить оныя еще обширнѣйшими и важнѣйшими.“

Liivimaa kohta käiv universaal on varem avaldatud kui Eestimaa oma, sest juba 22. oktoobril 1709. aastal on Rootsi kindralkuberner Niels-Stromberg selle peale nõndanimetatud mandaadiga vastanud, venelastele kuritahtlust (Arglist) ja metsikust ette heites ning elanikke hoiatades, et nad vaenlase lubaduste läbi enast meelitada ei laseks, vaid oma kohustele truuks jääksid, sest jumal ja kuningas ei jäta riigi äraandmise eest nuhtlemata. Strombergi mandaadi peale on Sheremetjev omalt poolt vastumandaadi avaldanud, jällegi mõisnikkude eesõiguste jaluleseadmist toonitades. 4. juulil 1710. on siis Liivi rüütelkond Sheremetjevile kapituleerinud, mille kohta kapitulatsioonakt olemas. Eestimaa rüütelkond kapituleeris sama aasta 29. septembril kindral Bauerile. Nende kapitulatsioonide riigiäraandlik iseloom on selge Liivi rüütelkonna kapitulatsioonakti § 30. ja Eesti rüütelkonna kapitulatsioonakti § 14. järele, millede mõlemates palutakse, et niisugusel korral, kui Liivi- ja Eestimaa sõja lõpul Rootsi alla tagasi peaksid langema, Vene keiser selle eest hoolt kannaks, et enneagseid ilma Rootsi valitsuse nõusolekuta kapituleerujaid mitte ei karistataks ja nende mõisad ning eesõigused alles jääksid. Selle eest hoolt kanda on Vene poolt lubatud¹⁾.

Kuid äraandmise hinda terves suuruses Balti aadel siiski kätte ei saanud. Nõudmised olid liialdatud, ja niipea kui mehed Peeter Suurel pihus olid, algas tagasitõmbamine. Küllap keiser arvas, et pole tarvis säherdustele aumeestele liiga täpsalt sõna pidada ega ole see riiklikult

1) С. Schirren. Die Capitulationen etc., Dorpat 1865, lehk. 44, ja Ed. Winkelmann. Die Capitulationen etc., Reval 1865, lhk. 64.

seisukohalt vaadates ka mitte võimalik. 30. sept. 1710 antud Liivimaa rüütelkonna kapitulatsioonile kinnitamise aktis, millele keiser ise alla kirjutanud, on üteldud:

„Hiemit obgemeldeten unserer getreuen Ritter und Landschafft in Lifland, und ihren Nachkommen, alle ihre vorhin erworbene und zu Unss gebrachte Privilegia, und insonderheit das Privilegium Sigismundi Augusti datiret zu Wilda A-o 1561, Statuten, Ritterrechte, Immuniteten, Gerechtigkeiten, Freyheiten, so weit sich dieselben auff jetzige Herrschafft und Zeiten appliciren lassen, rechtmässige Possessiones, und eigenthümer, welche Sie so wohl in würllichen Besitz haben und geniessen, alls zu welchen Sie von ihren Vorfahren her, ihren Rechten und Gerechtigkeiten nach, berechtigt sind etc. etc. Doch Uns und unserer Reihe Hoheit und Recht in allen vorbehaltenlich und sonder Nachteil und praepjudice.“

See ei meeldinud Liivi rüütelkonna meestele ja 12. okt. 1710, s. o. vähem kui kaks nädalat peale Generalconfirmationi akti allakirjutamist on rüütelkond nõndanimetatud akordpunktidega esinenud, milles mõisate asi täpsemalt oli redigeeritud. Keiser ei ole ise enam vastanud, vaid tema käsul üldistes lausetes Comes Gabriel Golofkin. Uuesti on katsutud õnne ja jälle punktidega esinetud 1. märtsil 1712. a. Seekord on vürst Menshikov resolutsiooni kirjutanud. Nagu sellest võib näha, on meie suuhärrade vana-vanaisad hoolega ukšelävesid kulanud, et aga kindlasti lubadust oma mõisate ja eesõiguste suhtes välja pressida. Peeter Suur ei ole aga neid jutule võtnud. Ainult ükskord enne Nystadi rahulepingut 1721. a. on keiser veel kord liivimaa lastele ühe kirjutuse avaldanud, nõndanimetatud *Mandatum gratiae* 17. okt 1710, milles kõigile Rootsi väes teenivatele Liivimaa aadlimeestele ja linnakodanikkudele

ette pandi ühe aasta ja kuue nädala jooksul peale kapitulatsioonide allakirjutamist vaenlase väest lahkuda; vastasel korral lubati varandused ja mõisad konfiskeerida. Sellest võib järeldada, mis tähendas Rootsil Balti rüütelkondade kapitulatsioon.

Eestimaa rüütelkonna kapitulatsioon on sanktsioneeritud nõndanimetatud Generalconfirmationi akti läbi 1. märtsist 1721. a. üldistes sõnades.

Kapitulatsioonide tingimused on samuti üldistes sõnades Nystadi rahulepingu § 9., 10., 11. ja 12-ndasse üles võetud, misjuures eriti § 11. mõisate reduktsioonist räägib (9 — omavalitsusest või autonoomiast, 10 — kirikust ja koolist, 12 — konfiskeeritud varanduse tagasiandmisest amnestia põhjal ja opteerimisest). Lubatakse mõisnikkudele tagasi anda kõik mõisad, mille peale neil seaduslik õigus on. Ei muud midagi. Sigismund-Augusti privileegiumi ei tuletata meelde. Kõige selle tagajärjel on Balti õiguseajaloolased isearalist rõhku pannud kõige pealt kapitulatsioonide ja tsaari universaalide, nende riigi-äraandmise aktide peale. ¹⁾ Meie, eestlaste, suhtes on kõlbliselt ja õigusliselt tähtis asjaolu, et Vene riigi alla sattumisega meie aadli poolt Rootsi reformid talupoegade elu parandamise alal tühjaks tehti. Oma privileegiumide eest võideldes võitles meie aadel Eesti rahva orjastamise eest. See oli see kõrgekõlbline eesmärk, mille pärast Rootsi riiki ära anti.

Nagu ma juba oma esimeses artiklis (Õigus nr. 4—1924) olen seletanud, ei tunnustanud ka Vene võimud meie mõisnikkude pretensioone mõisate peale ja ainult keisrinna Katariina Teise õigusevastase kingituse läbi lõpetati tüli. Ma ütlen õigusevastase, sest kingitus ei olnud riiklikkudes huvides ega mingi õiguse põhjal tehtud, pealegi kuna ametiasutused vastu seisnud, vaid Saksa printsess kinkis maa onupoja-politika põhimõtte järele oma

1 Vaata: Schirren, Livländische Antwort, Leipzig 1869.

suguvendadele¹⁾. Selle juures on tähelepanud, et 1783. a. manifestis mitte midagi muud ei ole üteldud, kui et ka Baltimaal läänimõisad päritavateks alloodideks muudetakse. Ka selles aktis on küsimus lahtiseks jäänud, missugusele mõisnikule just iga üksik mõisa kuulus. Nägu minu ettekandest III juristide-päeval võis leida, vältas Nystadti rahulepingust peale suur tüli selle kohta, kellel ühe või teise mõisa kohta õigusi oleks, ja leiti lõpuks, et asi hoopis segaseks on läinud ning et paljud mõisnikud oma õigusi kuidagi ei saa tõendada. Hoopis selle vastu oli teada, et nii mitmed olid mõisad täiesti ülekohtusel kombel oma kätte saanud, täiesti ilma ühegi õiguslise aluseta.

Teadupärast muutus talupoegade seisukord pärast Katariina II manifesti kohe halvemaks, sest mõisnikud tundsid enesel põhja all olevat ja võisid oma iseloomu näidata. Tõele au andes peab tunnistama, et see ei sündinud mitte keisrinna otsekohesest nõusolekul, kuna Katariina II kindralkuberneril Browne kaudu Baltimaa talupoegade olukorra parandamiseks meie aadli esindusele ettepanekuid tegi, millel arusaadavalt tagajärgi ei olnud.

Talurahva priikslaskmise ajal astume uude meie aadli maaomanduse eest võitlemise ajajärku. Ruumi puudusel juhin ma lugejate tähelepanu selle ajajärgu tundmaõppimisel dr. Adolf Aghte espool juba nimetatud töö juurde: Ursprung und Lage der Landarbeiter in Livland, Tübingen 1909. Dr. Aghte näitab hulga tõenduste varal, et Liivimaa mõisnikud sel ajal peale kõigi telgitaguste sepitsuste seadusi on võltsinud²⁾ sel teel, et venekeelsed algtekstid saksa keelde võõriti ümber pandi, ikka ja alati talupoegade kahjuks. Kuna Baltimaal kohtutes ja ametiasutustes sel ajal

saksa keel valitses, siis oli sellega otsuste peale mõju avaldatud, iseäranis kui arvesse võtta, et kohtunikud olid Balti sakslased ise. Kohtuotsused olid B. E. S. III kõiite kodifitseerimisel allikatena maksivad. Peale selle opereeriti saksa keelsete tekstidega otsekohe ka seaduste väljatöötamisel, mis dr. Aghte tõenduse järele seadusandluse peale talupoegade kahjuks saatuslist mõju on avaldanud. Kõige lõpp oli, nagu teada, et kahe aastasaja jooksul Liivimaa talupoegade kasuks olnud õigusliku korra arenemine tühjaks tehti ja eestlased ühes lätlastega lindpriidena vabaks lasti. Eestimaa toimiti analoogiliselt. See oli Balti ajaloo kolmas tasuta võõrandamine mõisnikkude kasuks. Talupojad pidid oma 600 aasta eest kaotatud maaomandust mõisnikkude käest uuesti tagasi orjama hakkama. Rootsi ajast päritud õiguse põhjal ei oleks tohtinud talupoegi lindpriiks teha.

Lõpuks vaatleme praeguse inimespõlve vahetõrki Eestis. 1905. a. sündmused olid vastuvaidlemata viletsate agraarolude sünnitus, mis omakorda olid tingitud XIX aastasaja alul teostatud maareformist. Inimeste peksmine, mis meie mõisnikkude algatusel läbi viidi, oli kõlbluse- ja õigusevastane. See oli leppimata toore poliitilise vastase kättetasumine aadli esõiguste kaotamise nõudmise eest. Vastutavad kõne all olevate sündmuste eest on rüütelkonnad, sest kuigi üksikud mõisnikud inimlikud olid ja karistussalku oma mõisatesse ei lasknud, toetasid mõisnikkude seisuslised asutused salkade tegevust. Krahv Witte memuaaridest on näha, et Vene peaminister karistussalkade võtteid liialdatuks pidas, kuid telgitaguste võimude mõju tõttu nende vastu midagi parata ei saanud.

Edasi 1918. aasta Saksa okupatsiooni võimu käsilastena likvideerisid meie mõisnikuseisuse esindajad Vene valitsuse poolt seaduslikus korras asutatud Eesti omavalitsuse-asutusi; nende kaastegevusel ja õhutusel pandi mitmed Eesti asu-

1) Manifestis on üteldud, et kingituse põhjuseks on Balti aadli üheõigusliseks tegemine Vene mõisnikuseisusega.

2) Vaata lhk. 68—71, 80 ja järgmised.

tuste esindajad poliitilistel põhjustel kinni, Eesti kohtuminister lasti maha.¹⁾ See on aga enam-vähem sündmuste kõlbline külge, kui Eesti Vabariigi de jure tunnistamise puudusel nii tahetakse võtta. Juuriidilisest küljest vaadeldes toimetas Balti aadel sel ajal vormilist Venemaa äraandmist, selle riigi äraandmist, kes neid üle 200 aasta kätel oli kannud. Jällegi võtsid rüütelonnanad oma ametlike esinduste, maa-päevade läbi äraandmis-tegevusest osa, sundisid vägivallega isegi eestlasi ja lätlasi Venemaa äraandmisele. Vabandust mingisugust ei ole. Landesraadi organiseerimise ajal ei olnud niisugust seisukorda olemas, mis rüütelonnanate tegelaste tahtevabadust oleks hävitanud, sest nende elu ei seisnud siis kuidagi viisi otsekohe- ses hädaohus ega ähvardanud keegi nende vabadust või au riihuda. Saksa okupatsiooni vägi oli kaitseks.

Siis Landeswehri sõda. Sõja-seisukord näib edasi kehtvat, sest et Balti mõisniku- seisuse esindajad praegu oma nõudmiste juures endid ikka mingi välise jõu peale

1) Vaata, Hans Kruus, Saksa okupatsioon Eestis, Tartus, 1923.

toetavad, näit. rahvasteliidu peale, missu- gusele asutusele Eesti rahvaesinduse peale kaebama lubatakse minna (Stackelberg). Rahvusvahelise õiguse normid loetakse oma kaitseks Eesti vastu maksvaks (Berendts), nagu oleks meie mõisnikuseisus rahvusvahelise õiguse subjekt.

Kõige iseäralisem on kultuurautonoomia ja muude heade asjade nõudmine Balti sakslastele demokraatlikkude põhimõtete nimel, ilma et samu põhimõtteid nõud- jate poolt enese kohta maksvaks tunnis- tatakse. See seisukoht on jällegi avalda- tud ametliku esinduse kaudu.¹⁾ Siingi on tagamõte: jääda väljapoole Eesti Vaba- riigi Põhiseadust, teda ainult niipalju tun- nustades, kui palju see säärasele põhi- seaduse osaliselt tunnustajatele tarvilik.

Ma ei tuletata kõiki neid asjaolusid meelde mitte poliitilise kihutuse mõttes, vaid et nendest õiguslasi järeldusi teha. Enne seda aga vaatleme veel üht õigus- teoreetilist eriküsimust. (Järgneb.)

J. Jans.

1) Vaata: II Riigikogu protokollid läbirääki- miste kohta kultuurautonoomia üle

Riigistatud mõisate riigi nimele kinnistamise küsimus.

Pärast Maaseaduse kuulutamist on Põllutöö-ministeerium mitmete selle sea- duse põhjal riigistatud mõisate kinnista- mist (kreposteerimist) nõudnud. Vasta- vad Kinnistuseametid ehk Krepostijaos- konnad ja kohtud on selles küsimuses teineteisest lahku minevale seisukohale asunud: osa kinnistamispalveid on rahul- datud, osa tagajärjeta jäetud. Viimati on ühes asjas Riigikohus, ära muutes Kinnis- tuseameti ülema eitava otsuse kinnitava Rahukogu otsuse, otsustanud, et tähenda- tud mõisad tuleb riigi nimele kinnistada.

Selle küsimuse tähtsuse pärast olgu lubatud seda kaalumisele võtta.

Põllutöö-ministeerium põhjendas oma kinnistamispalve sellele, et Maaseaduse alusel on riigi omanduseks võõrandatud kõik Eesti Vabariigi piirides olevad mõi- sad ja maad, mis B. E. S. § 597. tähenda- tud (§ 1), misjuures võõrandatud maad lähevad üle Eesti Vabariigi omanduseks selle seaduse jõusse astumise päevast ala- tes (§ 2). Et B. E. S. § 812. järele kin- nisvara omanikuks loetakse ainult seda, kes niisugusena kinnisturaamatutes on

märgitud, ja et sama seaduse § 3004. märkuse 2. järele asjalised õigused, mis põhjenevad seaduse alusel, olevat maksval igal juhtumusel, kuna Notariaalseaduse § 336. järele Kinnistuseametid astuvad kinnistamisele niihästi kinnisvara omanikude ja nende isikute avalduste põhjal, kes omandavad või võõrandavad õigusi selle peale, kui ka ametikohtade nõudmiste peale, — siis tulevat sellest järeldada, et Põllutöö-ministeeriumil, kelle peale Maaseaduse § 28. ja Maareformi Teostamise Määruste § 1. põhjal olevat Maaseaduse elluviimine pandud, olevat õigus riigistatud mõisate riigi nimele kinnistamist nõuda, ja et Kinnistuseametid olevat kohustatud neid nõudeid täitma. Kinnistamise takistuseks ei võivat olla see asjaolu, et nimetatud määruste omanduse õiguse kinnistamise viisi kohta ei olevat midagi öeldud, niisama ka mitte see, et võõrandatud maa eest tasu makstakse, sest Maaseaduse § 10. järele lahendatakse võõrandatava maa eest tasu maksmise ja vastaval korral tasu suuruse kui ka ilma tasuta võõrandatavate maaliikide kindlaksmääramine edaspidi sellekohases seaduses. Sellepärast ka ei võivat kinnistamist takistada B. E. S. § 868. p. 6, mis ära määrab, et enne võõrandamist peab omanik täielise tasu saama. Kõik B. E. S. määrused, mis Maaseadusele vastu käivad, eriti selle seaduse § 868. p. 6, tulevat tühistatuks ja mittemaksvaks lugeda nende maade kohta, mis Maaseaduse põhjal riigi omanduseks on võõrandatud (M. S. § 8). Samuti ei võivat takistuseks olla Not.-Sead. § 340, 341, 351—354, sest Põllutöö-ministeeriumi kinnistamise nõudmine põhjenevat seaduse, aga mitte lepingu vahekorral alusel.

Need Põllutöö-ministeeriumi väited on Riigikohtu poolt tema otsuses omaks võetud, ja Riigikohus kinnitas oma enese motiivides Põllutöö-ministeeriumi järeldused, et Maaseadusega olevat endised maaomanikud oma omandusõiguse kaotanud, et

võõrandatud maade seaduslikuks omanikuks olevat Eesti Vabariik saanud ja et B. E. S. §§ 809. — 813. ja Not.-Sead. § 340. p. 2. eeskirja põhjal (mille järele neil juhtumustel, kui omandusõiguse üleminek sünnib sellekohase eriseaduse läbi, kinnistamispalve rahuldamiseks endise omaniku nõusolekut vaja ei ole) olevat Eesti Vabariigil vastuvaidlemata õigus tema omanduseks ületäinud maade kinnistamist nõuda, olgugi et nende maade kinnistamise kord Maaseaduses ja Maareformi Teostamise Määrustes ei ole ette nähtud. Mis puutub B. E. S. § 868. p. 6-da viimsesse eeskirjasse, et sundusliku võõrandamise eel peab käima täieline omanikule tasu maksmine, siis ütleb Riigikohus, et selle eeskirja kohaldamise võimalus olevat Maaseaduse põhjal võõrandatud maade kohta kõrvaldatud selle läbi, et Maaseaduse § 10-ga võõrandatava maa eest tasu maksmise küsimus olevat edasi lükatud kuni selle küsimuse äraotsustava eriseaduse väljaandmiseni. Samast tulevasest tasu maksmise eriseadusest olenevat ja kuni selle seaduseni edasilükatuks tulevat lugeda ka võõrandatud maade peal lasuvate obligatsioonide saatuse lahendamine.

Nende Põllutöö-ministeeriumi ja Riigikohtu arvamide ning seletustega ei saa ühineda. Kõige pealt tuleb tähendada, et ehk küll Maaseaduse § 1. ja 2. järele rüütlimõisad võõrandatakse ja Eesti Vabariigile üle lähevad sama seaduse jõusseastumise päevast alates, siiski on selle seaduse tegelik maksmapanemine tema § 28-da järele sõltuvaks tehtud Vabariigi Valitsuse poolt (mitte Põllutöö-ministeeriumi poolt, nagu Põllutöö-ministeerium arvab) väljaantavaist määrustest. Neist määrustest on seni välja antud ainult „Maareformi Teostamise Määrused“ 28. jaanuarist 1920. a., mis aga puutuvad ainult mõisate valitsemisse ja pidamisse. Võõrandatud mõisate krepoteerimisest ei räägi „Maareformi Teostamise Määrused“ mitte ühte sõna, ehk küll B. E. S. § 809.

ja 812. järele on omandusõiguse kinnistamine ometi kõige esimene omandusõiguse „teostamine“. Ka pärastpoole ei ole Vabariigi Valitsus mingisuguseid määrusi välja andnud, et ja mil kombel tuleb riigistatud mõisaid kinnistada. Ilma sellekohaste erimäärusteta aga ei ole riigistatud mõisate kinnistamine võimalik.

See järeldus järgneb juba puhtvormaalselt Maaseaduse § 28-dast enesest. Kui Maaseadus selles paragrahvis ise üldse oma tegeliku maksmapanemise kuni sellekohaste määruste väljaandmiseni edasi lükkab — ja see on tema § 28-das selgesti öeldud — siis sellest järgneb ka, et ilma säärase määrusteta ei ole ka riigistatud mõisate kinnistamine võimalik. Seda järeldust ei ole Riigikohus oma motiivides millegagi ümber lükanud, — liiatigi, et Riigikohus oma motiivides Maaseaduse § 28-dat üldse mitte sugugi ei puuduta, temast mitte midagi ei räägi ega seleta, missugune tähendus on õieti § 28-dal. Põllutöö-ministeeriumi arvamine, nagu oleks temal Maaseaduse § 28. ja Maareformi Teostamise Määruste § 1. põhjal õigus riigistatud mõisate kinnistamist nõuda, on täitsa aluseta. Esiteks ei anna osutatud § 28. Maaseaduse tegelikuks maksmapanemiseks määruste väljaandmise õigust mitte Põllutöö-ministeeriumile, vaid Vabariigi Valitsusele kui seesugusele; ja teiseks ei saa kinnistamise nõudmist viia Maaseaduse § 28-das tähendatud „määruste“ mõiste alla, nagu seda Põllutöö-ministeerium püüab teha.

Peale selle tuleb tähelepanu selle peale pöörata, et kinnistamine ei esine mitte lihtsalt uue omaniku nime kinnisturaamatutesse sissekandmisena endise omaniku nime asemele, vaid sisaldab eneses ka terve juuriidiliste vahekorjade kompleksi korraldamist uue ja endise omaniku kui ka nende ja ingrosseeritud obligatsioonide kreditoride vahel. Iseenesest mõista, et kinnistamisakti ei või lahutada üksikutesse, aegamööda järk-järgult korraldatavatesse

osadesse. Obligatsioonid, näiteks, võib uue mõisaomaniku peale tema võlgadena üle kanda mitte iseenesest, vaid ainult siis, kui tema neid oma võlgadena enda peale võtab. Maaseadus aga vaikib obligatsioonide ülevõtmisest täiesti. Kui nüüd lubada osaliseks kinnistamiseks lihtsalt Maaseaduse § 1. ja 2. põhjal Eesti Vabariigi kui uue omaniku nime sisse kanda riigistatud mõisate kinnistusenimistusse, siis ripuksid kõik nende mõisate peale ingrosseeritud obligatsioonid koguni õhus. See aga on juriidiline võimatus.

Nende põhimõtteliste juriidiliste seletuste eneste vastu ei saa vist vaielda. Nad leiavad veel täiendavat toetust B. E. S. § 1600-ndas, mille järele pandiõigusi võidakse kinnisturaamatutes maha kustutada ainult kreditori nõusolekuga, välja arvatud juhtumus, kui kustutamine sünnib kohtu otsuse ehk — Not. Sead. § 340. p. 2. järele — seaduse põhjal. Nisugust seadust aga ei ole olemas, et riigistatud mõisate peale ingrosseeritud obligatsioonid tuleb kinnisturaamatutes kustutada. Maaseadus loeb oma paragrahvides 5—8 need võõrandatavaid maid koormavad lepingud, asiõigused ja reaalkohustused üles, mis oma maksvuse kaotavad. Kuid nende hulgas ei ole obligatsioonid ega pandiõigus. Sellepärast ei või kahtlust olla, et obligatsioonid ei saa Maaseaduse põhjal kustutada, nii et Not.-Sead. § 340. p. 2. mainitud juhtumusest ei või käesolevas küsimuses kõnet olla. Järelikult on obligatsioonide kohta seisukord nii: Obligatsioonid ei või praegu riigi peale tema võlgadena üle kanda, sest et puudub sellekohane seadus, — ja samuti ei võigi neid ka kustutada, jällegi sellepärast, et puudub sellekohane seadus. Nii on asjalugu materjaalõiguse eeskirjade järele. Nendele eeskirjadele vastavad aga muidugi ka Notariaalseaduse tehnilised eeskirjad. Ja nimelt määrab Not.-S. § 310, et kinnisvara, mille jaoks on avatud iseäraline kinnistusenimistu (kreposti registri) osa, vastutab

kõikide sellesse nimistu osasse sissekantud ja kinnisvara koormavate õiguste eest kõiges selles koosseisus, kuidas see kinnisvara on nimistu osas ära tähendatud. Edasi peab sama seaduse § 340. p. 1. järele kinnistamise puhul ette pandama need dokumendid, mille põhjal palutakse kinnistada. Ja viimati on § 352. p. 2. järele Kinnistuseameti ülem kohustatud kindlaks tegema, kas ei käi palutud kinnistamise vastu teised, juba enne kinnisturaamatusse sissekantud õigused. Seesugusteks õigusteks aga on osutatud § 310. ja § 323. p. 1. ja 2. järele kinnisvara peale ingrosseeritud obligatsioonid. Kui nüüd ühelt poolt „dokumenti“ — käesolevas küsimuses: seadust — olemas ei ole obligatsioonide riigi peale tema võlgadena ülevõtmise kohta ja teiselt poolt ka kinnisturaamatutesse juba enne on obligatsioonide põhjal pandi-õigus sisse kantud ja nende kustutamiseks puudub kreditorite nõusolek, siis on päevaselge, et ka puht-tehniliselt on võimatu, niihästi obligatsioon riigi nimele üle kanda kui neid kustutada. Et aga nüüd riigistatud mõisate kinnistamisel ühtlasi tuleb tingimata emb-kumb korraldada — kas obligatsioonide ülekanne või kustutamine, — siis on edasi selge, et enne seaduse või vähemalt Vabariigi Valitsuse määruse väljaandmist ei ole obligatsioonide kohta riigistatud mõisate kinnistamine riigi nimele mitte võimalik, vaid et riigistatud mõisate kinnistamise korraldamine on sisse arvatud tulevaste Maaseaduse tegeliku maksmapanemise määruste hulka, milledest räägib Maaseadus oma § 28-das.

Mis aga puutub Riigikohtu motiivisse, et riigistatud maade peal lasuvate obligatsioonide saatuse küsimuse lahendamine olenevat tulevases tasu maksmise küsimuse äraotsustamisest ja tulevat edasi-lükatuks lugeda, siis sellega ei kõrvaldata ülevälseletatud praeguseid materjaalõiguslisi tehnilisi kinnistamise takistusi. Ja järelikult ei lükka see Riigikohtu motiiv

mitte ümber tõsiasi, et riigistatud mõisate kinnistamine on praeguses seisukorras võimatu, ega järeldust, et see kinnistamine on Maaseaduse § 28-ga edasi lükatud kuni sellekohaste määruste väljaandmiseni.

Riigikohtu poolt osutatud motiivide lause on ainult niivõrt õige, et tulevases tasu maksmise seaduses ühtlasi ka kindlaks määratakse, kas ja kui suures osas jätkub tasusummat obligatsioonide rahuldamiseks ja kui palju jääb obligatsioonide summadest riigi poolt rahuldamata ning tuleb maha kustutada. Sellepärast ja kuna peale selle ometigi üks ehk teine riigistatud kinnisvara võib võlgadega koormatud olla üle oma väärtuse, ei saagi riik praegusel ajal veel obligatsioonide oma võlgadena enda peale võtta, sest et vastasel korral seoks ta oma käed tulevikuks ja ei võiks tulevikus ennast tervelt obligatsioonide vastutusest lahti ütelda.

Edasi on vaevalt õige ka see Riigikohtu seletus, et Maaseaduse § 10-daga, mis võõrandatava maa eest tasu maksmise edasi lükkab kuni sellekohase eriseaduseni, olevat kõrvaldatud Maaseaduse põhjal võõrandatavate maade kohta B. E. Sead. § 868. p. 6. ettenähtud eeskiri, et võõrandamise eel peab käima omanikule täielise tasu maksmine. Maaseaduse § 10. ei räägi mitte midagi muud, kui et tähendatud tasu maksmine määratakse kindlaks tulevase sellekohase seadusega. Maaseaduse § 10. ei käi kuidagi B. E. S. § 868. p. 6. vastu. Vormiliselt ega sisuliselt ei ole B. E. S. § 868. p. 6. Maaseaduse § 10-da läbi ära muudetud. Vastuoksa on nii § 10. enese teksti järele kui ka ühenduses sellega, et Maaseaduse teostamine on tema § 28-ga edasi lükatud, selge, et ka Maaseaduse § 10. tunnistab B. E. S. § 868. p. 6-da kehtvat maksvust. Ei või mingisugust kahtlust olla, et Maaseaduse § 10. tuleb ühenduses tema § 28-ga arvustada ja tõlgendada.

Viimaks ei saa Maaseaduse põhjal riigistatud maade kinnistamise nõudmist ka

mitte B. E. S. § 3004. märkuse 2. peale rajada. Ehk küll selle märkuse järele seadusel põhjenevad õigused maksavad ka ilma kinnisturaamatutesse sisse kandmata, siiski maksavad nad ometi ainult seaduses eneses määratud ulatuses. Kui nüüd Maaseadus ise oma teostamise edasi lükkab kuni sellekohaste määruste väljaandmiseni, siis on § 3004. märkuse 2-se tagajärg käesolevas küsimuses see, et omandusõiguse mittekinnistamisest hoolimata tuleb põhimõttelist omandusõiguse üleminekut Vabariigile ja endiste omanikkude õiguste kitsendamist silmas pidades kõikide juriidiliste korralduste puhul riigistatud mõisate kohta, nii et endised omanikud mitte midagi ei tohi ette võtta, mis Maaseaduse § 1. ja 2. põhimõttele vastu käib. Omandusõiguse kinnistamise nõudmist aga ei või B. E. S. § 3004. märkuse 2-se peale põhjendada.

Paistab, et need seletused ja järeldused peaksid küll õiged olema, iseäranis ka väide, et seadust tuleb tõlgendada tema enese poolt määratud ulatuses ja — nagu tuleks juurde lisada — tema enese üksikute eeskirjade najal, milledest ta mitte ainult koos ei seisa, vaid mis ka teda ennast kui üht orgaanilist ja iseeneses loogilist tervikut moodustavad. Sellest tervikustki tuleb aru saada; see on aga ainult siis võimalik, kui seaduse üksikuid osasid arvustatakse, kaalutakse ja kokkukõlastatakse vastamisi ja omavahelises vahekorras ning ühenduses. Nii siis puutume Maaseaduse tõlgendamisel jällegi tema § 28-ga kokku. Sellest paragrahvist aga on, nagu juba tähendatud, Riigikohtu

otsuses koguni vaikides mööda mindud. Sel § 28-dal on kinnistamisküsimuses otsustav tähendus. Tema on seadusesse paigutatud nähtavasti ja kahtlemata nimelt nende vastolude ja takistuste ärahoidmiseks, milledesse Maaseaduse kohaldamine võiks tema praegusel, mitte veel täielikul kujul sattuda ja milledega ta sel kujul võiks kokku põrkuda. Otstarve, milleks Maaseadus on välja antud, ja kõik sellega seotud huvid ja õigused on ülevalseletatud viisil esialgu küllalt kaitstud Maaseaduse § 1. ja 2. ja B. E. S. § 3004. märkuse 2-se läbi, kuna aga kõik teised, praegu takistustega seotud küsimused tuleb Maaseaduse § 28. põhjal tulevikus lahendada.

Niisiis on, kõike eespool-seletatud kokku võttes, lõppude lõpuks, ehk küll Riigikohtu otsus seda ekslikuks tunnistab, järeldus möödapääsmatu, et praegusel seisukorral on Maaseaduse § 1-sel ja 2-sel paljas deklaratiivne iseloom rüütlimõisate omandusõiguse põhimõttelise ülemineku kohta nende omanikkudelt Vabariigile. Ainus mõju, mida see põhimõte juba praegu otsekohe avaldab, on see, et seda kaitseb B. E. S. § 3004. märk. 2. ja et omandusõiguse tulevase, § 28-das ettenähtud vormilise ülemineku kindlustamiseks kitsendatakse Maaseaduse § 2. järele endiste omanikkude korraldusvõimu tähendatud mõisate kohta kuni võõraste asjade ilma volitusega ajajate õigusteni. Vormiline omandusõiguse kinnistamine aga Maaseaduse § 1. ja 2. põhjal ei ole praegusel ajal mitte võimalik.

G. Schrwald.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

Kas administratiiv-asutuste otsuseid, korraldusi ja määrusi võib Riigikohus valvekorras tühistada?

Vastus eitav.

Riigikohtu-seaduse § 1. järele (R. T. nr. 82/83 — 1919. a.) teostab Riigikohus ülemat kohtuvõimu endise Vene Senati kohta käivates seadustes määratud piirides ja alustel, ühes nende täienduste ja muudatustega, mis on teisiti otsustanud Vabariigi seaduslikud valitsemise alused, Vabariigis maksvad seadused ja määrused. Eesti Vabariigi Põhiseaduse järele on valitsemisvõim kohtuvõimust eraldatud, kusjuures Põhiseaduse § 57. põhjal valitsemisvõimu teostab Eesti Vabariigi Valitsus ja ülemat kohtuvõimu Eestis teostab Põhiseaduse § 69. järele Riigikohus. Sellest peab järel dama, et administratiiv-asutused ei allu valvekorras Riigikohtule ning et administratiiv-asutuste otsused, määrused ja korraldused võivad Riigikohtu arutusele kuuluda ainult administratiiv-kohtu korras või era-seadustes ettenähtud korras ja alustel.

(R. Adm. t. nr. 770 II — 1924. a.)

Kas registreeritavad seltsid, ühised ja nende liidud võivad omale nimeks võtta avalik-õigusliste asutuste nimetusi?

Vastus eitav.

Avalik-õigusliste asutuste nimetused kuuluvad nendele ja on selle avalik-õiguslise koonduse — riigi või omavalitsuse — käsutada, kes neid ellu kutsub, ümber moodustab

või ära kaotab. Ei ole mõeldav, et isegi ära-kaotatud ametlike ehk avalikkude asutuste, näiteks „Eestimaa kubermangu valitsus“, „Eestimaa rüütelkonna“, „Maapäeva“, „Maanõukogu“, „Asutava Kogu“ või Marama või mõne teise kogukonna ehk valla-valitsuse nimetust tohiks enesele võtta mõni eraorganisatsioon ja, vahest enesele ka vastava pitsati muretsedes, säärase nime all tegevusesse astuda nimelt sel põhjusel, et endised sellenimelised asutused on ära kaotatud ja et registreerimisseadus ei sisalda eneses nimede tarvitamise kohta mingisugust otsekohest kitsendust. Seda seisukohta kinnitab selgesti B. E. S. § 2922, mille järele kõik lubamata ja sündmata toimetused, mis käivad seaduse ja heade kommete vastu ehk mis on sihitud seadusest möödaminemise peale, ei või juriidilise toiminguga esemeks olla ja loetakse tühisteks. Tuleb lugeda seadusevastaseks kui lubamata ja sündmata toiming, kui mõni eraorganisatsioon enesele omandab nimetuse, mis kuulub teatavale avalikule asutusele, või oma nimesse teatavat liiki avalikkude asutuste nimetuse võtab, või nimetuse võtab, mis kuulub teatavat liiki eraorganisatsioonidele, kuid nimekandja iseloomuga kokku ei käi, või ka otse ühe teatava eraorganisatsiooni nime, mis samal kohal asub või, olleski eemal, juba siiski laialisema tutvuse on võitnud. Juba vahetamise ja segaduse tekitamise ja tekkimise võimaluse ärahoidmiseks ei ole säärane nime omandamine lubatud, muist varjatud sündmata sihtidest kõnelemata.

(R. Üld. t. nr. 1 — 1924. a.)

Kas on Rahukogu Esimehel õigus määrata notarile, kes on kriminaal-seaduses karistatava süüteo eest kohtulikule vastutusele võetud ja notari ametist ajutiselt, kuni kohtu otsuse tegemiseni, tagandatud, tema ettepaneku peale asetäitjat Not. Sead. § 39 alusel?

Vastus:

Not. Sead. § 39 ette nähtud notari asetäitja nimetamine notari ettepanekul ei ole kohaldatav notari ametist ajutiselt kõrvaldamise juhtumisel.

(R. Üld. t. nr. 99 — 1924. a.)

Administratiiv-osakond.

Kas Siseminister võib kangete jookidega kauplemise aega ja korda tarbekorral normeerida?

Vastus:

Võib, kuid ainult sellekohaste erimääruste välja andmise teel.

Kangete jookide kauplemise aja kohta käivad määrused sisaldavad mitte Akts. S. § 10, vaid Akts. S. §§ 619 — 624. Akts. S. § 621. järele võis üksikutele joogikohtadele luba anda kaubelda kangete jookidega väljaspool üldist seaduslikku aega Aktsiisi Valitsuse kokkuleppel kuberneriga. Lahkarvamiste tekkimisel Aktsiisi Valitsuse ja kubeneri vahel otsustas asja rahaminister kokkuleppel siseministriga. Kuid Akts. S. § 621. on ära muudetud ja tema asemel on maksev, 1. juuni 1921. a. seadus (R. T. nr. 48 — 1921. a. sead. nr. 44). Nimetatud seaduse III osa p. d. järele määravad kindlaks viinaga kauplemise aja Linnavolikogud ja Maakonnakohtukogud, kelle määrusi lõpulikult kinnitab siseminister. Siseministril on õigus tarbekorral ka sellekohaseid

erimäärusi välja anda. Nii on 1. juuni 1921. a. seadusega siseministrile kangete jookidega kauplemise aja normeerimisel suuremad õigused antud, kui see oli Vene kuberneridel ja Vene siseministril Akts. S. § 621 järele. Siseminister võib ka üksi, ilma et tarvis oleks Akts. Valitsusega või rahaministriga kokkuleppele jõuda, kangete jookidega kauplemise aega ja korda tarbekorral normeerida, kuid tema võib aga seda teha ainult sellekohaste erimääruste väljaandmise teel.

(R. Adm. t. nr. 23 — 1925. a.)

Kas Haridusministeerium võib Riia Vaimuliku Seminari kursuse lõpetajailt, kes oma atestaadi põhjal olid algkooli õpetaja kutse omandanud ja kes tegelikult kooliõpetaja ametis olid, seda omandatud õigust, tegelikult kooliõpetajaks olla, ära võtta?

Vastus eitav.

20. märtsi 1896. a. reeglite (pravila dlja spetsialnõih ispõitanii na svanije utshitelja i utshitelnits natshalnõih utshilishtsh), mis muu seas on ära trükitud Haridusministeeriumi journali 1896. a. maikuu raamatust (journal Ministerstva Narodn. Prosvestshenija) lht. 99—103, § 9 märkus I järele oli neil, kes kõrgema õpeasutuse ja keskkooli olid lõpetanud, niisama neil, kes vaimulikkude seminaride neli alamast klassi lõpetanud, õigus omandada algkooli õpetaja kutset ilma iseäralise eksamita atestaatide põhjal, mis neile nende õpeasutuste poolt, mille nad olid lõpetanud, olid antud. Sealjuures nõuti niisugustelt isikutelt nende pedagoogiliste võimete kindlaks tegemiseks ainult ühe proovi tunni andmist, Riia vaimuliku seminari täieliku kursuse lõpetajate õiguste kohta ei ole 20. märtsi 1896. a. reeglites midagi öeldud. Reeglite § 9. märkus I sisust tuleb aga järeldada, et kui juba vaimuliku seminari 4. alamast klassi lõpetaja

jatel oli õigus algkooli õpetaja kutse peale ilma iseäralise eksamita, kus juures nõuti ainult ühe proovi tunni andmist, siis langes seminari täie kursuse lõpetajate kohta algkooli õpetaja kutse omandamise juures proovitunni andmine ära, sest vastasel korral oleks 20. märtsi 1896. a. reeglites niisugune nõudmine ka ära tähendatud. Ei või ka oletada, et Riia vaimuliku seminari täie kursuse lõpetajal oleks vähem õigusi õpetaja kutse omandamiseks, kui sama seminari nelja alama klassi lõpetajatel. Sellepärast olid Riia vaimuliku seminari täie kursuse lõpetajad õigustatud saama, kui nad soovisid kooliõpetajateks hakata, 20. III. 1896. a. reeglite § 9 märkus I põhjal vastavad tunnistused algkooli õpetaja kutse kohta ilma proovi tunni andmata. Haridusministeeriumil on küll õigus tühistada ja muuta 20. III. 1896. a. reeglid, mis Vene Haridusministri poolt olid kinnitatud, aga tal ei ole õigust neilt Riia vaimuliku seminari kursuse lõpetajatelt, kes 20. III. 1896. a. reeglite põhjal olid algkooli õpetaja kutse omandanud ehk kel oli õigus oma atestaadi põhjal niisugust kutset omandada ja kes tegelikult kooliõpetaja ametis olid, nendelt seda omandatud õigust, tegelikult kooliõpetajaks olla, ära võtta. Niisuguseid tegelikult juba ametis olevaid õpetajaid on ka seaduseandja silmas pidanud, kui ta Riia vaimuliku seminari täie kursuse lõpetajaid palga suhtes asendas teise järkuna õpetajate ning vaimulikkude seminaride ja teiste keskkoolide lõpetajad kuuluvad kolmandamasse järku (R. T. nr. 60—19 a. Sead. nr. 116 § 3. p. b ja c).

(R. Adm. t. nr. 279^{II} —1923. a.)

arvesse peab võetama teede korrastamise kohustuse ära jaotamise juures?

Vastus jaatav.

1856. a. Eestimaa Talurahva Seaduse §§ 269, 270, 271. ja 272. järele lasuvad kõik avalikud kohustused, järjekult ka teede korrashoiu kohustus, reaalkohustusena eraldi iga rüütli- ja kiriku mõisa, kui ka iga eraldatud maatüki peal nende adra arvu järele.

1917. a. märtsi kuu 30. päeval Vene Ajutise Valitsuse poolt välja antud määruse Eesti kubermangu ajut. administr. valitsemise ja omavalitsuse korralduse kohta (Valit. sead. ja määr. kogu nr. 173 — 28. juulist 1917. a. art. 952) ja selle määruse maksmapanemise määruse 22. juunist 1917. a. (sealsamas art. 953) III joot. § 1 järele peavad tee naturaalkohustust täitma, 1917. a. alates ühesugustel alustel kõik väljaspool linnapiire asuvate liikumata varanduste omanikud nende varanduste maamaksude võtmise jaoks hinnatud tulu toovuse järele. Saksa okupatsiooni ajal on vägede ülemjuhataja määruse (avaldatud 27. mail 1918. a. määrustelehes nr. 23. § 263 lhk. 185 ja mida maksvaks tuleb lugeda Aj. Adm. Sead. põhjal 19. nov. 1918. a. R. T. nr. 1) § 12 järele, endine teede ehitamise koormatuse jaotus Eestis maksvaks jäetud ja ka Maas. § 7. jättis võõrandatud maad koormavad reaalkohustused endiselt seisma.

Ülesloetud seadustest selgub, et Läänemaal metsaalune maa üleüldisel alusel ühes teiste maa liikidega arvesse peab võetama teede korrastamise kohustuse ärajaotamise juures.

Mis puutub Vabariigi Valitsuse poolt 12. apr. 1922. a. vastuvõetud teede korrastamise määruse muutmise ja täiendamise määrusesse (R. T. nr. 52 — 1922. a.), mille järele riigimets ja metsa alune maa teede korrastamise naturaalkohustustest vabastatud on ja annab ainult hinnata tarvismineva puumaterjali parvede, sildade, käsipuude jne. ehitamiseks, siis tuleb tähend

Kas Läänemaal metsa alune maa üleüldisel alusel ühes teiste maa liikidega

dada, et ühtegi avalikku koormatust ei või kellegi peale panna muidu, kui seaduse alusel, ja et valitsuse määrusega ei tohi seadust muuta (Põhis. § 83).

(R. Adm.t.nr. 247 — 1925. a.).

Tsiviil-osakond.

Kas võib üürnik üüriseaduse põhjal majaomanikku kohustada maja juures parandusi ettevõtma?

Rahukohtunikule antud nõudepalves palus üürnik E. A. kohustada kostjat A. B.'d äraparandama viimasele kuuluva maja katust nõudja korteri kohal; kui kostja seda mitte ei tee, siis nõudjale lubada katust parandada ja selle peale kalatatud summat edespidistel üürimaksmistel arvesse võtta. — Rahukohtunik rahuldab nõude.

Tallinna-Haapsalu rahukogu lükkas oma otsusega 10/IV. 23. a. selle nõude tagasi, leides et nõudja elab kostja majas üüriseaduse põhjal. Üüriseadus kitsendab majaomanikku üürivõtmises; ta kitsendab aga ka üürnikku tema nõudmistes majaomaniku vastu. Praegu maksev üüriseadus (R. T. 1921. a. Nr. 112) ei anna üürnikule õigust nõuda majaomaniku käest remondi tegemist. Ei kõlba korter üürnikule ilma remondita, võib ta üürivahekorda lõpetada ja korterist välja minna. Teeb üürnik ise, ilma majaomaniku nõusolekuta remonti, siis ei anna üüriseadus talle mitte õigust remondi kulusid üürist kinni pidada. Ei õigusta selleks üürnikku ka üüriseaduse § 9 märkus, mis käib vabatahtlise remondi kohta majaomaniku poolt. — Rahukogu otsuse peale andis nõudja riigikohtule kassatsiooni kaebuse. — Riigikohus leidis, et selles asjas lahendada tuleb küsimus: kas on üürnik õigustatud nõudma, et üürileandja kohtu läbi saaks kohustatud korteris tarvilikke parandusi tegema ja kui ta seda mitte ei täida, et siis

üürnikul õigus jäetaks neid parandusi ise teha üürileandja arvel ja paranduskulusid eeltulevatest üürimaksudest maha arvata? — 1919. a. üüriseaduse §§ 14—16 sisaldasid eneses küll sarnase üürniku õiguse, kuid kitsendasid ühtlasi selle õiguse teostamist üksikasjaliste korraldustega. Praegu maksvas 1921. a. üüriseaduses puuduvad need määrused, millest järeldada tuleb, et üürnikul enam ei ole seda õigust. Ka Balti tsiviilõigus ei tunnista üürniku õigust majaomaniku käest kohtu teel maja ehk korteri remonti nõuda ja ise remonti teha üürimaksu arvel. Selle õiguse § 4053 kohustab majaomanikku küll üüritud asja üürnikule tarvitamiseks andma, ei sisalda eneses aga midagi selle üle, mis siis peab sündima, kui üüritud asi (maja, korter jne.) korratus olekus üle antakse ehk pärast poole niisugusesse olekusse satub, et seda enam tarvitada ei saa. Sama õiguse § 3209 üldreegli põhjal peaks eeldama, et üürnikul on õigus nõuda korterijalt korteri kordaseadmist ja tarbekorral teda selleks sundida kohtu abil. Kuid § 4122-ses leidub üürilepingute kohta erimäärus, mille järele üürnikul on õigus üürilepingust ühekülgselt taganeda, kui üürileandja üüritud korteris tarvilikku remonti ei tee. Üheõiglus nõuab, et kui üürnikul võimalus on remondi puudusel lepingust tagasi astuda, siis ka majaomanikul õigus peab olema lepingust taganeda remondi tegemata jätmise teel. Ei saavuta pooled remondi kohta oma vahel kokkulepet, on üürnikul vabadus korterist lahkuda ja majaomanikul vabadus remonti tegemata jätta. — Ei õigusta ülesäetud küsimuse jaatamist ka Balti tsiviilõiguse § 4066, mille järele üürnikule tasutakse tema poolt tehtud paranduste kulud üldisel alusel § 578. ja järgmiste põhjal. Võõra asja peale juba tehtud kulude eest tasunõudmise õigusest ei saa järeldada, et ka omanikku ennast nende kulude tegemiseks võib sundida. Tasu nõudmise õigus ise on ärarippuv tehtud kulude iseloomust ja kulude tegija heast või halvast usust. Halvas

usus kulutegijale neid ei tasuta, peale hädatarvilikkude. Heas usus tegutsevaks loetakse üürnikku kulude tegemisel siis, kui ta neid teeb üürileandja nõusolekul ja loaga, nagu seda seletavad Bunge ja Zwingmann (Bunge: Privatrecht I lhk 530; Zwingmann VII Nr. 1374). On üürnikul kulude tegemiseks tarvis üürileandja nõusolekut, siis ei saa sellest järeldada, et ta võiks viimast sundida kulusid tegema. —

Kõige eelmiseva põhjal vastas riigikohus ülessäetud küsimuse peale eitavalt (Riigi-kohtu tsiv. osak. toim. Nr. 370 — 1924. a.).

Ühisuse peakoosoleku otsuse kohustavus ühisuse liikmetele.

Pärnu tarvitajale ühisuse nõude asjus K. Filaretov'i vastu leidis Viljandi-Pärnu rahukogu, et kostjale kui ühisuse liikmele on seni, kui ta ühisuse liige on, kohustavad ühisuse peakoosoleku ja ühisuse juhatuse koosolekute otsused, kui nad nende tegevuspiirides on tehtud ja äramuudetud ei ole ühisuse liikmete nõudmisel kohtu poolt ehk uute otsuste läbi. Käesoleval korral on peakoosoleku poolt 29. aprillil 1922. a. punkt 1. all 1921. a. aruanne vastuvõetud ja kostja ei ole tõendanud, et see äramuudetud oleks, mille pärast rahukogu ühisuse nõude kostjat vastu rahuldab. — Kostja kassatsiooni kaebuse peale tuli asi riigikohtusse, kes rahukogu otsuse tühistas järgmistel põhjustel:

Ühisuse liikmete vastastikuste õiguste ja kohustuste aluseks on leping, mille tingimused kindlaks on määratud ühisuse põhikirjas. Liikmete peakoosolek on ainult ühisuse organ ja sellepärast on tema määrustel üksikute liikmete kohta kohustav jõud ainult siis, kui need määrused põhikirjas ettenähtud piiridest üle ei astu selles suhtes, mida ühisus põhikirja järele iga liikme käest võib nõuda ja milleks iga liige

on kohustatud sama põhikirja järele. Nõuda liikme käest seda, milleks põhikiri teda ei kohusta, oleks ühisuse lepingust tekkinud vahekorra rikkumine ja seega tsiviilõiguse rikkumine, mille vastu ühisuse liige võib protesteerida. Sellepärast ei saa ühisuse liiget sundida alistuma põhikirja vastasele peakoosoleku otsusele. Iga liige võib kohtu korras, — nii nõudmise kui ka vastuvaidlemise teel — tõendada peakoosoleku otsuse seadusvastasust. Kohus on kohustatud kindlaks tegema, kas vaielduse all olev peakoosoleku otsus kokkukõlas on ühisuse põhikirjas ettenähtud määrustega või mitte (Vene Senati otsused 1898. a. nr. 59., 1905. a. nr. 55.). Seda kohustust ei ole rahukogu käesoleval korral mitte täitnud ja sisuliselt arutamata jäänud kostja vaieldused ühisuse peakoosoleku seaduslikkuse vastu, millepärast rahukogu otsus tühistada tuleb (Tsiv. osak. toim. nr. 382—1924. a.).

Alaealise eestkostja õigus alaealist välja nõuda oma hoole ja võimu alla.

Alaealise Nikolai L. eestkostjad Karl L. ja August P. tõstsid Tallinna-Haapsalu rahukogus nõude Voldeimar L. vastu, seletades, et nende eestkostuse all seisev alaealine elab kostja juures, kes teda neile välja ei anna. Nõudjad palusid kohut kostjat kohustada alaealise Nikolai L. isiku neile väljaandmiseks. — Rahukogu toetudes Balti tsiviilõiguse §§ 208 ja 337 ning järgmiste peale rahuldab nõude. Kohtupalat aga muutis rahukogu otsuse ära ja lükkas eestkostjate nõude tagasi. Kohtupalat toob oma otsuse põhjustes ette: 1) et nõudjad ei ole püüdnudki tõsiselt seletada, mispärast nemad tahavad alaealist ära võtta kostja juurest, kuna asjaolude järele otsustades alaealise elamine kostja juures alaealisele kõigipidi näib kasulik olevat ja kostja tema ülespidamise eest

enesele tasu ei nõua; 2) et kostja on lapse lähem sugulane ja nõudjad ei ole millegagi tõendanud, et kostja perekonnas lapsega vahest halvasti ümber käidaks; 3) et aktis olevad andmed oletada lasevad, et laps ennast kostja perekonnas täiesti kodus tunneb olevat. — Kohtupalati otsuse peale andsid nõudjad riigikohtule kassatsiooni kaebuse. — Riigikohus jättis selle kaebuse tagajärjeta järgmistel põhjustel: Eestkoste instituut on asutatud eestkostetava huvides. Eestkostetava kasvatamisesse ja arenemisesse puutuvad küsimused tulevad kõik sellelt seisukohalt vaadates ära otsustada, muu seas muidugi ka küsimus kelle juures alaealine peab elama ja kasvatust saama. Käesolevas asjas on kohtupalat leidnud, et alaealise Nikolai L. huvid tungivalt nõuavad, et ta kasvatust saaks oma lähema sugulase kostja Volde-
mar L. juures ja elama jääks viimase perekonda. SääI viibib ta juba oma isa surmapäevast saadik, tunneb ennast sääI täiesti kodus olevat ja kostja ei nõua tema ülespidamise eest enesele mitte tasu. See kohtupalati järeldus ettetoodud seletustest ja tõendustest kuulub asja sisusse, mida riigikohus kohtuasutuste seaduse § 5. põhjal kassatsiooni korras enam ei aruta ja õigustab kohtupalati poolt tehtud nõude tagasilüket. Nõudjate arvamine, et neil õigus on alaealise elukohta kindlaks määrata oma äranägemise järele, ei leia enesele seaduses tötust. Kui B. ts. õ. §208. vanemaid selleks õigustab, siis järgneb see vanemate võimust, mida eestkostjatel ei ole. Viimased täidavad vanemate aset (B. ts. õ. § 337.) ainult seaduses ettenähtud juhtumistel (B. ts. õ. § 338. ja järgmised). Neil ei ole vastuvaidlematut õigust eestkostetava elukohta oma äranägemise järele kindlaks määrata. Iseenesest mõista võivad juhtumised ette tulla, kus eestkostjad otse kohustatud on nõudma, et alaealine neile välja antaks. Sarnast nõudmist on nad õigustatud ja kohustatud tõstma ikkagi ainult siis, kui senine elukoht ja se-

nine kasvataja lapsele osutub kahjulikuks või koguni hädaohtlikuks. Kui seda mitte ei ole ja kui eestkostjad ka mitte ära näidanud ei ole, et nad lapsele paremaid füüsilise ja kõlblise arenemise tingimisi pakuda võivad, ei ole ka vajadust muuta lapse senist elukohta ega kasvatajat. (Riigikohtu tsiviilosakonna toim. nr. 521—1924. a.)

Kihelkonnakooli hoonete kohta käiva omandusnõude alluvus.

Omas nõudepalves Tartu-Võru rahukogule seletas Võru maakonnaavalitsuse volinik, et seisuste ärakaotamise seaduse (R. T. nr. 129/130 — 1920. a.) põhjal Võru maakonnaavalitsuse esitaja 20. mail 1921. a. Rõuge Ev.-Lut. koguduse päralt olevad kihelkonnakooli hooned ülevõtits ja koha peal sellele vastava akti kokku seadis. Et aga Rõuge koguduse nõukogu veel osa ruumisid oma käes peab, maakonnaavalitsuse korraldustele end vahele segab, hoonete ülevõtmise vastu protesteerib ja neid omaks pidades maakonnaavalitsust nende hoonete kasutamises takistab, siis palub maakonnaavalitsuse volinik neid hooneid tema volitaja omaks tunnistada ja kostjat ühes temast ärarippuvate isikutega ja asutustega sealt välja tõsta. — Tartu-Võru rahukogu rahuldab Balti tsiviilõiguse § 897 põhjal selle nõude. Kostja edasikaebe peale tuli asi kohtupalatis arutusele. Kohtupalat leidis, et kihelkonnakooli hoonete võõrandamine seisuste ära-
kaotamise seaduse § 6 tähendus 2 põhjal kannab avalikõiguslist iseloomu ja ei või alluda kohtu asutustele nõude korras. See võõrandamine peab sündima kohtupalati arvamise järele administratiivasutuse poolt vastuvaidlemata korras ja mitte Ts. Kp. S. § 1 alusel. Neid asjaolusid arvesse võttes määras kohtupalat: käesolev nõudeasi tunnistada mitte alluvaks kohtu asutustele

nõudekorras, nõudmine läbivaatamata jätta ja mõlemate astmete toimetus ära lõpetada, pannes nõudja peale kostja heaks 35.759 m. 84 p. kohtu- ja asjaajamise kulu. Selle peale andis nõudja volinik kassatsiooni kaebuse, kus ta kohtupalati otsust Balti tsiviilõiguse §§ 897, 899, 814 ja ts. kp. s. § 1, 339, 712 ja seisuste kaotamise seaduse § 6 tähendus 2. ja § 7. rikkumise pärast palub tühistada. — Riigikohus leidis, et kassatsiooni kaebus rahuldada tuleb järgmistel põhjustel: Võõrandamist ei pane mitte administratiivasutused toime, vaid seda dikteerib seadus ise ette. (Seisuste kaotamise seadus § 6 tähendus 2.). Sama seaduse § 7. põhjal võtavad administratiivasutused võõrandatud varanduse nende endiste omanikkude käest üle. Ülevõtmine on praegusel juhtumusel juba olnud 20. mail 1921. a. Kuid sellest hoolimata takistab

endine omanik-kostja praeguse omaniku-nõudja pidamist ja valdamist ülevõetud hoonete suhtes: Niisuguste asjaolude juures on nõudja õigustatud kostja vastu omandusnõuet tõstma B. ts. õ. §§ 897 ja 899 mõttes ja ts. kp. s. § 1. põhjal. Avalikõiguslised suhted, kui neid üleüldse siin eeldada, lõppesid nõudja ja kostja vahel vaieluse all olevate hoonete üleandmise silmapilguga. Kõik pärastised valduse ja omanduse tülid poolte vahel tulevad lahendada juba tsiviilkohtupidamise korras. Seda mitte arvesse võttes on kohtupalat selles asjas rikkunud B. ts. õ. §§ 897 ja 899 ning ts. kp. s. § 1. otsekohest mõtet. Kõiki neid põhjusi silmas pidades tühistas riigikohus kohtupalati otsuse selles asjas ja saatis asja kohtupalatile tagasi sisuliseks arutamiseks ja otsustamiseks (riigikohtu ts. osak. toim. nr. 472 — 1924. a.).

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

JURIIDILINE AJAKIRI

„ÕIGUS“

algab 1925. aastaga kuuendat aastakäiku.

Sisuks on endiselt juriidilised artiklid, kodu- ja väljamaa seadusandluse ülevaade, kodu- ja väljamaa kohtute tegevus; eriti pannakse rõhku Riigikohtu tegevuse käsitamise peale. Lisana annab „Õigus“ 1924. aasta Riigikohtu otsused.

Toimetuse liigeteks on A. Luiga (tegev toimetaja), J. Lõo, R. Rägo, M. Taevere ja O. Tief.

Lähemateks kaastöolisteks on Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 8 nummert. Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lhk. Tellimise hind ühes saatmisega: 400 mk. aastas, 200 mk. pooles aastas, üksik nr. 50 mk.

On veel saada ajakirja eelmisi aastakäike hinnaga (ühes lisaga): 1920. a. — 75 mk., 1921. a. — 300 mk., 1922. a. — 400 mk., 1923. a. — 400 mk. ja 1924. a. — 400 mk.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Aia tän. nr. 35.

Toimetuse ja talituse aadress:
Tartu, Aia tän. nr. 35.

Tellimise hind: 400 mk. aast. (8 nummert)
Üksik number 50 mk.